

Siyasî Grev

Melda SUR*

Abstract

Political Strike in Turkey

The Turkish Constitution, while recognizing the right to strike in its art.54, prohibits some forms of industrial action, such as political and general strikes. The Law No.2822 on Collective Labour Agreements, Strikes and Lockouts brings additional restrictions and penal sanctions punishing unlawful strikes, among which political strikes are subject to a special penal provision (art.73).

However, developments in comparative law, and especially French law, as well as rulings of the supervisory organs of the ILO bring an important distinction between political strikes in the narrow sense and other strikes aiming to influence public authorities, but regarding economic and social interests of workers. The latter enter within the protection of the freedom of association and should not be considered as unlawful forms of action.

Accordingly, the legislator should reshape the legal provisions in a way to bring a distinction between political strikes narrowly understood, and other strikes aimed to promote and develop economic and social rights and interests of workers. Legal sanctions may be modulated, in a way to attach more supple and lenient provisions to the latter.

Keywords: Strikes, political strike

Giriş

Grev hakkının hukukumuzda en belirgin karakteri, toplu iş sözleşmesi yapılması sürecinde belirli bir aşamada kullanılan bir hak olarak düzenlenmiş olmasıdır. Mevzuatımızda grev, işlevi yönünden sınırlı tutularak, toplu iş sözleşmesi yapılması esnasında bir pazarlık aracı olarak kabul edilmektedir. Grev kararını toplu iş sözleşmesine yetkili sendika alacaktır ve baskı, toplu pazarlığın karşı tarafına, yani işverene yönelmelidir. Bu surette yürütülen mücadelenin amacı da, işverene bazı toplu sözleşme hükümlerini kabul ettirmek olmalıdır.

---

* Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Pozitif hukukumuzdaki bu anlayış, ne var ki uluslararası gelişmelere tam olarak uymaktan uzaktır.

Bu çalışmamızın amacı, siyasî grev konusundaki gelişmeleri mevzuatımız yönünden, bazı yabancı hukuk örnekleri ve uluslararası organların yaklaşımları ışığında irdelemektir. Bu bağlamda, ilk önce siyasî grev kavramı ve türleri ele alındıktan sonra, hukukumuzdaki düzenleme ve daha sonra Fransız hukuku örneği ile Uluslararası Çalışma Örgütü denetim organlarının anlayışları incelenecektir. Yapılan incelemeler sonucunda, siyasî grevin hukukumuzdaki düzenleniş tarzı hakkında birtakım sonuç ve değerlendirmelere varılacaktır.

I. Siyasî grevin özellikleri ve türleri

A. Siyasî grevin özellikleri

Siyasî grev, “yasama organını veya hükümeti yeni bir politika uygulamaya, kamu otoritelerini bir karar almaya veya bir karar almaktan kaçınmaya zorlamak amacıyla yapılan grev” olarak tanımlanabilir ¹. Siyasî grevlerde devlet siyasî otorite olarak muhatap alınmaktadır. Buna karşılık, kamu organlarına işveren sıfatıyla yöneltilen talepler olduğunda bir siyasî grevden söz edilemez. Ancak, bu durumlarda yapılan grevin niteliğini tayinin zorluğuna da işaret edilmektedir ².

Siyasî grevler salt meslekî grevlere nazaran bazı özellikler göstermektedir: Siyasî grevin muhatabı işveren olmayıp, öne sürülen taleplere işverenin bizzat yanıt getirmesi mümkün değildir. Muhatap devlettir ve siyasette yön değiştirmesi istenir. Bunu sağlamak üzere de kamuoyunun dikkatini en iyi çekebilecek bir araç, üretim ve hizmetleri durdurmaktır. Meslekî grevlerde somut ve pozitif talepler öne sürülürken (ücret artışı, iş sürelerinin belli bir ölçüde azaltılması gibi); siyasî grevlerin protesto, “karşı koyma” yönü ağır basar ³.

Rejimi yıkmaya yönelik isyan grevleri hariç tutulursa, siyasî grevde, çalışanlar, salt işçi sıfatlarıyla değil “yurttaş” sıfatıyla hareket edip toplumun genelini ilgilendiren bir tür “yurttaşlık” işlevini yerine getirmektedirler. Böylece sadece belirli dönemlerde ve seyrek işletilen seçimler vasıtasıyla kullanılan “gizli oy”la dolaylı (ve aslında yeterli olmayan) bir etki yapmakla yetinilmeyip, halk daha açık, dolaysız ve aktif bir şekilde sesini duyurabilmektedir. Bir başka deyişle, temsilî demokrasinin zaafı telafi edilerek, grev sayesinde daha “canlı” bir demokrasi işletilmektedir ⁴.

Siyasî greve karşı çıkan görüşlerde ise, anayasal kurumların işlevlerine bir müdahale olduğuna işaret edilmektedir. Buna göre, siyasî grev ekonomik ve sosyal amaçlara yönelse bile, kaçınılmaz olarak anayasal düzeni ihlâl edici bir boyut

¹ Kemal OĞUZMAN, *Hukukî Yönden İşçi-İşveren İlişkileri*, C.1, 4. Bası, İstanbul 1987, s.168.

² OĞUZMAN, s.169; Ünal NARMANLIOĞLU, *Grev*, Ankara 1990, s.172-173.

³ Hélène SİNAY, *La grève, Traité de Droit du travail*, T.6, Paris 1966, s.182-184, No.83.

⁴ Bkz. Georges BURDEAU, “Démocratie classique et démocratie vivante”, *Revue Française de Sciences Politiques* 1952, s.669 ve 674 (H. SİNAY’dan naklen, s.183).

taşıyacaktır. Burada grev normal (meslekî) işlevinden saparak, yasa koyucunun öngördüğü amaçtan uzaklaşmakta ve bu surette grev hakkı kötüye kullanılmaktadır. Diğer taraftan, işverene haksız bir zarar verildiğine de işaret edilir.

Görüldüğü üzere, siyasî greve ilişkin haklılık payı olan fakat aynı zamanda ciddi farklar gösteren değişik yaklaşımlar söz konusudur. Bu nedenle çeşitli ülke mevzuatları birbirine uyumlu olmayabildiği gibi, tarihsel yönden de siyasî grev konusunda belirli bir evrim yaşanmıştır.

B. Siyasî grev türleri ve örnekleri

1. Siyasî grev türleri

Siyasî grevin farklı türleri vardır⁵. Yöneldiği amaca göre, devrimci grev, mevcut siyasî sistemi devirecek bir nihaî hareket sayılmaktadır ve bu durumda “isyan grevi”nden söz edilir (grève insurrectionnelle). Buna karşılık reformcu yaklaşımda, ülkeyi yönetenlerin kararlarını etkilemeye yönelik gene dar anlamda siyasî grevler söz konusudur. Hem siyasî hem meslekî taleplerin bir arada bulunduğu karma nitelikli grevler ise (grèves mixtes) uygulamada en sık rastlanılan grevlerdir.

Bazı yazarların işaret ettikleri üzere, siyasî grev – meslekî grev ayrımını yapmak zor olduğu gibi, aynı zamanda böyle bir ayrım yapaydır; zira her grevde belli ölçülerde siyasî ve ekonomik unsurlar bir arada bulunur⁶. “Endüstriyel grevler” ve “sosyo-politik grevler” ayrımının, hareketin nedeni açısından kolay olmadığı ve özellikle iki türün sonuç ve etkilerinin birbirine yakın olduğu, hiçbir endüstriyel nedene dayanmasa bile grevin mutlaka endüstriyel sonuçları olacağı söylenebilir⁷.

Bu bağlamda, her sendikal eylemin “siyasal eylem” sayılabileceği anlayışı da yukarıdaki görüşü bir bakıma desteklemektedir. Marx’a göre, “(...) işçi sınıfının sınıf olarak egemen sınıflara karşı çıktığı ve onları dışarıdan bir baskı ile eğmeye çalıştığı her hareket bir siyasal harekettir. Mesela tek bir fabrikada veya tek bir sanayi dalında grevler yoluyla v.b. bazı kapitalistlerin çalışma saatlerini azaltmalarını sağlama girişimi, salt ekonomik bir harekettir. Buna karşılık, 8 saat kanunu v.b.’ni sağlamak için yapılan bir hareket, siyasal bir harekettir. Bu yüzdendir ki işçilerin ayrı ayrı iktisadî hareketleri, daima siyasal bir hareket, yani genel bir biçimde, genel

⁵ Bkz. örneğin: Melda SUR, *Grev Kavramı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 1987, s.123-127; NARMANLIOĞLU, s.170-174, s.177-180; Murteza AYDEMİR, *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Grev Hakkı ve Lokavtin Sınırları*, Seluloz-İş Sendikası Yayını, İstanbul 2001, s.95-104.

⁶ SİNAY, s.191-196, No.87.

⁷ Bkz. Ahmet MAKAL, *Grev, Kuramlar ve Uluslararası Farklılıklar*, V Yayınları, Ankara 1987, s.27-29 ve orada atıf yapılan yazarlar (Don J. Turkington ile Michael Silver).

toplumsal baskı gücüne sahip bir biçimde çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla bir sınıf hareketi oluşturur (...)"⁸.

Genel grev konusunda anarşist ve Marksist sendikacılık anlayışları arasında önemli farklara burada işaret etmeliyiz: Genel grev fikri Fransız sendika hareketi içinde 1848'lere uzanır. Anarko-sendikalizmde genel grev, "topyekûn insanlığın iyiliği için bir iktisadî dönüşümü sağlayacak tek araç"tır⁹. Oysa Lenin'e göre siyasal kitle grevleri, proletaryanın mücadelesinde önemli bir rol oynamakla birlikte araçlardan sadece birini teşkil eder; tek bir genel grev her şeyi sağlayacak bir yöntem olamaz¹⁰. Görüldüğü üzere, burada da grevin işlevi konusunda görüş farkı derindir.

Salt (dar anlamda) siyasî grevler hukuk düzenlerince korunmamaktadır. Yapılan biraz ironik bir gözleme göre¹¹, siyasî grev ancak başarıya ulaştığı zaman hukuken caiz görülebilmek olanağına kavuşabilmektedir. Nitekim tarihî örnekler bakıldığında büyük siyasî grevlerin küçük çapta eylemlere nazaran daha az yaptırıma uğradıkları görülür. Büyük kitlesel eylemler tarih kitaplarında anlatılırken; küçük çaplı, sınırlı ve dolayısıyla amacına ulaşma imkânı da olmayan siyasî grevler mahkemelere intikal edip, içtihat derlemelerinde yerlerini bulmaktadır.

Uygulamada, hükümetin ekonomi alanında yürüttüğü politikalara karşı veya sendikal hak ihlallerine karşı (örneğin bazı sendika yöneticilerinin gözaltına alınması) protesto grevlerine daha çok rastlanmaktadır. Genel olarak siyasî ve ekonomik amaçların veya siyasî ve sendikal amaçların iç içe olduğu karma nitelikli grevler, salt siyasî grevlere nazaran daha yaygındır.

Bütün bu eylem tiplerini aynı hukukî rejime bağlamanın ne ölçüde doğru olacağı ise, sorgulanmaya değer bir konudur.

2. Siyasî grevin tarihî örnekleri

a) Tarihî açıdan bakıldığında, siyasî grevlerin muhtelif çap ve amaçlarla gerçekleştikleri görülmektedir. Geniş çaplı, tarihsel bir dönemece damgasını vuran önemli siyasî grev örnekleri vardır. Örneğin, Rusya'da St. Petersburg grevleri Bolşevik devrimin başlangıcını teşkil eden önemli adımlar olmuştur. Aynı tarih diliminde, 1920'de Almanya'da yönetime yeni geçen Kapp ve Lübnitz, bir genel grev hareketi sonucunda birkaç gün içinde çekilmek zorunda kalmışlardır.

Amaç ve boyut bakımından orta çapta siyasî grevlerden bir örnek olarak da, Fransa'da Şubat 1960'da Cezayir halkının bağımsızlık mücadelesini destekleyen genel grev, gösterilebilir. Daha sınırlı ve belirli bir siyasal amaca yönelik çeşitli

⁸ Karl MARX, "To F. Bolte in New York, 23.11.1871" *Selected Correspondence*, s.270-271, Alpaslan IŞIKLI, *Sendikacılık ve Siyaset*, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s.257. Tartışmalar için bkz. aynı yer, s.256-261.

⁹ Bkz. IŞIKLI, s.238-239.

¹⁰ IŞIKLI, s.286-287. Tartışmalar için bkz. ayrıca, s.256-261.

¹¹ SİNAY, s.180, No.82 bis.

grevler de vardır. Örneğin, Sacco ve Vanzetti'nin idamına karşı protesto hareketi, Rosenberg çiftinin idamına karşı yapılan grevler, 17 Mayıs 1967'de De Gaulle yönetiminin Parlamentodan “özel yetkiler” sağlama girişimine karşı yapılan genel grev bu kategoride yer almaktadır ¹².

b) *Ülkemizde* ise, tarihsel yönden işçi hareketleri 1870'lerde kendilerini göstermeye başlamıştır. Bu ilk grevlerde ekonomik talepler ve bu arada özellikle işçilere ücretlerin ödenmemiş olması ya da artırım talepleri baskındır ¹³.

1908 Grevleri, bütün işkollarında örgütlenip tüm ülkeyi etkilemekle birlikte, gene temelde “meslekî” niteliklidir ¹⁴. Ancak, dönemin koşullarından (İkinci Meşrutiyetin ilanı) etkilenerek girilen bu kapsamlı hareketin siyasal arka plânı da göz ardı edilemez. Diğer yandan, 1908 grevleri İkinci Meşrutiyet sonrası oluşan çok partili siyasal yaşamı etkilemiş ve “işçi sorunu” üzerine dikkatleri çekmiştir.

Cumhuriyet döneminin 1923-1960 yılları arasındaki grevlerde gene ücret ve iş koşullarına ilişkin talepler ağır basmaktadır. 1936 tarihli İş Kanunu ile grevin yasaklanmasından sonra, grev sayısında bir azalma görülür ¹⁵. Zamanın grevleri büyük çoğunlukla meslekî taleplere dayalıdır; bazı iç dayanışma grevleri ve hak grevleri de kayda değer bir yer tutar. Çalışma süresi (48 haftalık iş süresi) ve işçi ücretlerinin düzenli ödenmesi gibi grev yoluyla öne sürülen bazı isteklerin yasal düzenlemelere geçtiğine de işaret edilmektedir. Bunların yanında, o dönemde bazen sınırlı da olsa “siyasî” özellik taşıyan birtakım talepler de saptanmaktadır ¹⁶.

Toplu ilişkilerde gerçek bir dönüm noktası 1961 yılıdır. Artık grev hakkı Anayasada tanındığından dolayı, bundan böyle birçok grevin yapıldığı yeni bir dönem başlamıştır. Yasal sistem siyasî grevlere, gerek usul kuralları gerek aranan meslekî amaç yönünden cevaz vermemesine karşın, siyasî grevlere de başvurulduğu gözlenmektedir.

Örneğin, “15-16 Haziran 1970 Direnişi”, sendikal örgütlenmede kısıtlamalar öngören ve daha sonra bazı hükümleri Anayasa Mahkemesince 19 Ekim 1972'de iptal edilecek 1317 sayılı Kanun TBMM'de görüşülürken girilen geniş katımlı,

¹² İŞIKLI, s.197.

¹³ Ahmet MAKAL, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri: 1850-1920*, İmge Kitabevi, Ankara 1997, s.255-261.

¹⁴ Şehmus GÜZEL, *Türkiye'de İşçi Hareketi, 1908-1984*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996, s.31-59; MAKAL, age, s.262-263.

¹⁵ Bu grevler sendikalar dışında kendiliğinden gerçekleşen ve meslekî talepler üzerinde yoğunlaşan hareketlerdir. Bkz. GÜZEL, s.176-179. Grevlerin sayısı, dökümü ve özellikleri yönünden bkz. ve karş. Ahmet MAKAL, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963*, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s.317-339.

¹⁶ 1923-1936 yılları arasındaki grevlerin tamamına yakınının yabancı sermayeye ait işletmelerde örgütlendiğine işaret edilmiştir. Dönemin “millî iktisat” yaratılması yönelimi doğrultusunda yabancılar yerine “işlerin Türklere verilmesi” taleplerinin de olduğu bazı eylemler hakkında bkz. GÜZEL, s.182.

yankı uyandıran bir protesto eylemi oldu ¹⁷. 31 Aralık 1970’de yapılan 2 saatlik genel grevle de 29 Aralık 1970’de Türk-İş genel merkezinin bilinmeyen kişilerce bombalanması protesto edilmiştir.

1973-1980 yılları grevlerin genel bir artış gösterdiği hareketli bir dönemdir ve artık siyasî grevler artmaktadır. 16 Haziran 1975’de İzmir’de Türk-İş tarafından düzenlenen 8 saatlik uyarı grevinde öne sürülen istekler arasında “siyasal partilerin kısır çekişmelere son vermeleri, ulusal savaş sanayinin kurulması, petrol ve madenlerin ulusallaştırılması” gibi siyasal ve genel talepler yer almaktaydı. 20 Mart 1978’de DİSK’in düzenlediği “Faşizme İhtar Eylemi” 2 saat sürüp tüm ülkeyi kapsayan bir eylemdir ¹⁸. DİSK ve bağlı sendikaların 1975 sonundan başlayarak Devlet Güvenlik Mahkemelerine karşı eylemleri, yasanın parlamentodan geçmemesinde etken olmuştur. Yargıya intikal eden bir örnek de, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulmasına dair tasarının TBMM’de görüşülmesi ve yasalaşmasını önlemek amacıyla Bursa Tofaş Otomobil Fabrikasında yapılan grevdir ¹⁹.

Yukarıda zikredilen siyasî grev türleri arasındaki derin farklardan başka, tarihî örnekler gösteriyor ki, Batıya nazaran ülkemizde siyasî grevler nispeten geç gelişmiş ve ancak 1960’lı yılların sonlarından itibaren dikkat çekici boyutlara ulaşabilmiştir.

II. Türk hukukunda siyasî greve yaklaşım

Siyasî grevin farklı tür ve örneklerini böylelikle gördükten sonra, şimdi mevcut hukukî düzenlemenin, Anayasa ve TSGLK hükümleri karşılaştırılarak incelenmesi yerinde olacaktır.

A. Anayasa hükümleri

Anayasanın 54. maddesinde grev hakkı tanınarak bu surette anayasal koruma alanı belirlenmiştir (I. fıkra); ancak aynı maddede bu hak sınırlanmaktadır (II. ve VII. fıkralar).

---

¹⁷ Bkz. GÜZEL, s.222-224.

¹⁸ Mart 1978’de İstanbul Üniversitesi önünde 7 öğrencinin öldürüldüğü ve çok sayıda gencin yaralandığı bir olay üzerine yapılan eylem, DİSK genel başkanı Abdullah Baştürk tarafından şu cümlelerle açıklanmıştır: “Faşizme ihtar eylemimizin dayanağı Anayasadır. Anayasamızın başlangıç ilkesidir. Faşizme karşı ‘uyanık bekçiliğimizin’ yüklediği vazgeçilmez bir görevin yerine getirilmesidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisidir, insanlarımızın can güvenliğini sağlamayı tüm yasaların üstünde kabul eden ‘doğa yasasıdır’. Çocuklarımızın öldürülmesinin önlenmesini istiyoruz. Eylemimiz bunu sağlamak içindir. Hukuka aykırı ise sonuçlarına katlanacağız. Yeter ki çocuklarımız öldürülmesin, yeter ki Anayasamız çiğnenmesin, yeter ki Faşizm kanlı diktasını kurmasın.” DİSK Dergisi, Nisan 1978, No.2, GÜZEL, s.251’den naklen.

¹⁹ 9.CD 13.4.1977, 1120/1182 ve CGK 17.4.1978, 9-89/140, İHU VI/2, TSGLK m.55 No.1 ve 2 ve Can TUNCAY’ın incelemeleri. Ayrıca bkz. Can TUNCAY, Politik Amaçla Kanun Dışı Grev, İHU, TSGLK 17, No.4.

1. Anayasal koruma alanı

“Grev hakkı ve lokavt” başlıklı 54. maddenin I. fıkrasında grev hakkının anayasal koruma alanı şöyledir: “Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması hâlinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurmasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.”

Böylece grev hakkı, toplu iş sözleşmesi yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması hâlinde işçilerin sahip oldukları bir hak olarak Anayasaca korunmakta olup, kanunla veya başka bir yolla daraltılamaz, fakat genişletilebilir. Bir başka deyişle, söz konusu hüküm hiçbir şekilde daraltılmaması, kısıtlama görmemesi gereken alanı belirlemektedir.

2. Anayasal sınırlamalar

Anayasanın 54. maddesinin II. fıkrasında bazı yasaklar da yer almaktadır: “Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.” Konumuzu doğrudan ilgilendiren hüküm ise VII. fıkradır: “Siyasî amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz.”

3. 1961 Anayasası hükümleriyle karşılaştırma

Şimdiki Anayasamıza nazaran bu yönden temel bir fark göstermeyen 1961 Anayasasının 47. maddesindeki hüküm şöyleydi: “İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptirler.” Burada da grev, işçi-işveren ilişkilerinde kullanılacak bir baskı aracı olarak korunmuştur. İkinci fıkraya göre ise: “Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.

Buna karşılık anayasal koruma alanınının 1961 Anayasasında biraz daha geniş olduğu söylenebilir. Zira grevin yegâne işlevi toplu iş sözleşmesi yapılmasıyla sınırlı tutulmamıştır. Nitekim 1963’de çıkarılan 275 sayılı TSGLK belli hâllerde (mevzuat veya toplu iş sözleşmedeki haklara uyulmaması hâlinde) *hake grevine* de cevaz vermektedir. Bu da Anayasadaki nispeten daha geniş tanıma alanı açısından uygundur.

A. TSGLK hükümleri

1. 2822 sayılı TSGLK

a) Yürürlükte bulunan TSGLK m.25, Anayasa hükümleri doğrultusunda bir düzenlemeyi içermektedir: “Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin iktisadî ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve kanunî

grev denilir.” (II. fıkrası). Böylece anayasal koruma alanına uyan, fakat sınırlama yönünde bir adım atarak herhangi bir toplu iş sözleşmesi süreci dışında yapılan grevleri “yasal grev” tanımından dışlayan, nispeten kısıtlayıcı bir düzenleme söz konusudur.

Daha sonraki fıkralar Anayasa hükümlerine paralellik içindedir: “Kanunî grev için aranan şartlar gerçekleşmeden yapılan greve kanun dışı grev denilir. Siyasî amaçlı grev, genel grev ve dayanışma grevi kanun dışı grevdir. İşyeri işgali, işi yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler hakkında kanun dışı grevin müeyyideleri uygulanır.” Nihayet, 25. maddenin son fıkrası da şöyledir: “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, millî egemenliğe, Cumhuriyete, millî güvenliğe aykırı amaçla grev yapılamaz.”

b) Kanunun “Ceza Hükümleri”nde, 73. ve 74. maddelerde siyasî grev, yasa dışı grevin nitelikli şekli olarak diğer yasa dışı grevlere nazaran daha ağır yaptırımlara bağlanmaktadır.

aa) “Kararlara tesir maksadıyla kanun dışı grev ve lokavt” başlıklı m.73 şöyledir²⁰:

“Yasama, yürütme ve yargı organları ile merkezî veya mahallî idarelerce bir karar alınmasını veya alınmış bir kararın değiştirilmesini veya kaldırılmasını sağlamak veya alınmış bir kararı protesto etmek amacıyla kanun dışı grev veya lokavt kararı verenler, teşvik edenler, zorlayanlar veya propagandasını yapanlar üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

“Yukarıdaki fıkra söz edilmiş grev veya lokavt kararının uygulanması halinde; grev veya lokavta karar verilmesine veya uygulanmasına veya bunlara katılmaya veya devam zorlayan veya teşvik edenler veya bu yolda propaganda yapanlar ile lokavta katılanlar altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

“Bu maddede belirtilen kanun dışı greve katılanlar altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

bb) “Devletin şahsiyetine karşı grev veya lokavt” başlıklı 74. maddeye göre de²¹:

“Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, millî egemenliğe, Cumhuriyetin niteliğine, Devletin güvenliğine aykırı amaçla grev veya lokavt kararı verilmesi veya uygulanması hallerinde, fiil daha ağır ceza gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, 73’ üncü madde hükümlerine göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.”

2. 275 sayılı TSGLK ile karşılaştırma

a) 1961 Anayasası ve 275 sayılı TSGLK’deki genel yaklaşım

1961 Anayasası döneminde kabul edilen 275 sayılı TSGLK m.17/II’deki kanunî grevin tanımı, dönemin Anayasası ile benzer doğrultuydu: “İşçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya

²⁰ 23.1.2008 tarih, 5728 sayılı Kanunla (m.392) değişik hâlidir.

²¹ 23.1.2008 tarih, 5728 sayılı Kanunla (m.393) değişik hâlidir.

düzeltilmek amacıyla ve bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve, kanunî grev; bu amacın dışında veya bu kanun hükümlerine uyulmaksızın yapılan greve, kanun dışı grev denilir.”

Böylece, bir yandan grevin amacı, diğer yandan da grev kararının alınma usulü ve zamanı yönünden, 275 sayılı TSGLK de “siyasal grevi” dışlamaktaydı.

b) 275 sayılı TSGLK'daki cezaî hükümler

275 sayılı TSGLK'daki cezaî hükümler de serttir. Dönemin TSGLK'da siyasî grev yasa dışı grevin vasıflı bir şekli olarak yerini bulmaktadır. Hükümet tasarısında mevcut olmayıp, sonra eklenen 55. maddeye göre: “Vuku bulan kanun dışı bir grev veya lokavtın Devlet, il özel idareleri veya belediyelerce bir karar alınmasını veya alınmış bir kararın değiştirilmesini veya kaldırılmasını sağlamak veyahut yukarıda sayılan kamu tüzel kişilerinince alınmış bir kararı protesto etmek amacıyla yapılması takdirinde, böyle bir greve veya lokavta karar verenler veya katılanlar veya devam edenler, böyle bir greve veya lokavta karar verilmesine veya bunlara katılmaya veya devam zorlayan veya teşvik edenler veya bu yolda propaganda yapanlar, altı aydan az olmamak üzere hapis cezasına ve beşyüz liradan az olmamak üzere ağır para cezasına mahkûm edilirler. Tekerrür hâlinde, bu cezaların iki katına hükmolunur.”

Belirtmeliyiz ki, 275 sayılı Kanunun 55. maddesi Mecliste görüşülürken, “kararlara tesir maksadıyla grevlerin” suç oluşturabilmesi için “işçilerin hayat şartları ve iş münasebetleriyle ilgisi olmayan hususlarda” kaydının eklenmesi önerilmiş, fakat bu teklif kabul görmemişti ²².

c) Hükümlerin karşılaştırılması

275 sayılı TSGLK m.55'de, 2822 sayılı TSGLK m.73'e nazaran bazı farklar dikkat çekmektedir. Bir kere, 275 sayılı TSGLK'da sırf grev kararını alıp eyleme katılmayanlar bakımından, ancak fiilen vuku bulan bir grev hâlinde suç oluşur ve cezalandırılır ²³. Oysa 2822 sayılı TSGLK m.73'ün kapsamı daha geniştir ve karara katılan, teşvik eden ve zorlayanlar bakımından grev yapılsın, yapılmasın, suç oluşabilir (maddenin I. fıkrası). Bir başka deyişle, grev kararının alınması tek başına cezalandırılmış, grev kararının uygulanması hâlinde ise cezalar ağırlaştırılmıştır. 2822 sayılı Kanunda öngörülen cezalar, grev kararını alan ve teşvik edenler ile sırf katılanlar bakımından farklılaştırılarak; eylemin kararında yer alan, yani “elebaşı” sayılacak kimseler için daha ağır cezalar öngörülmektedir ²⁴.

²² Bkz. Meclis Görüşmeleri, *Sendikalar ve Grev, Lokavt Hakları*, Türk-İş Yayını, Ankara 1964, s.277-283.

²³ 7. CD, 23.11.1965, 8260/9170, Seza REİSOĞLU, *Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu Şerhi*, Gen. 2. baskı, Ankara 1975, s.517.

²⁴ 275 sayılı TSGLK m.55 Mecliste görüşülürken, eyleme sırf katılanlar ile elebaşları arasında ayırım yapılması önerilmiş; fakat siyasî grevin yasa dışılığının işçiler için yeterince açık ve bariz olduğu fikri ağır basarak, bir ayırım yapılmaksızın aynı cezalar öngörülmüştür. Bkz. *Sendikalar ve Grev Lokavt Hakları*, Türk-İş, Tasarının Maddeleri Hakkında Görüşmeler, s.277-283.

Diğer taraftan 275 sayılı Kanundaki anlatımda “devlet, il özel idareleri veya belediyeler”in kararlarından söz edilmektedir. Oysa 2822 sayılı TSGLK’da “yasama, yürütme ve yargı organları ile merkezî veya mahallî idareler”in kararlarına yönelik grevler cezalandırılmak suretiyle, kapsam genişletilmiştir²⁵.

Günümüzden farklı olarak, 1961 Anayasası döneminde kanun koyucu siyasal greve cevaz verebilirdi²⁶; zira siyasal grevleri yasaklayan anayasal bir hüküm yoktu. Mevcut 1982 Anayasamız ise siyasî grevi yasaklamakta olduğundan, siyasal grevin basit bir kanun değişikliğiyle yasal hâle getirilmesi mümkün değildir.

Buna karşılık “siyasî grev” kavramı daraltılmak suretiyle grev hakkının genişletilmesi mümkün olabilir. İşte, aşağıda incelenecek uluslararası eğilimleri de dikkate alarak bu yönde bir girişimde bulunulması düşünülebilir.

C. Anayasa Mahkemesinin getirdiği açılım

Anayasa Mahkemesinin 17.1.2008 tarih, 2002/71 Esas, 2008/44 sayılı kararının 27 grev konusundaki açılımı da, incelediğimiz “siyasî grev” kavramı ve bu konudaki gelişmeler ışığında değerlendirilebilir.

Karara konu olayda, bir kısım işçi ve sözleşmeli personel, TBMM gündeminde bulunan emeklilik yasa tasarısını protesto amacıyla bir günlük işi bırakma eylemi yapmışlardı. Eyleme katılanlar hakkında TSGLK m.73/3 (ve kamu görevlisi olanlar hakkında 765 sayılı TCK m.236²⁸) uyarınca kamu davası açılarak, cezalandırılmaları istenmiştir. Bu dava çerçevesinde davaya bakan mahkeme, söz konusu hükümlerin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi, m.73/son fıkra hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal ederken²⁹, bazı Anayasa hükümlerinden başka, uluslararası gelişmeleri de

²⁵ Seza REİSOĞLU, *2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokant Kanunu Şerhi*, Ankara 1986, s.452.

²⁶ Bkz. Meclis Görüşmeleri, *Sendikalar ve Grev, Lokant Hakları*, s.187-188, Tasarının Maddeleri Hakkında Görüşmeler, Geçici Komisyon Sözcüsü Coşkun Kırca, s.187-188.

²⁷ Bu karar, 3 Nisan 2009 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır (Sayı: 27189).

²⁸ Belirtmeliyiz ki, günümüzde yürürlükte olan 5237 sayılı TCK m.260’da bu ayırım yapılmaktadır: 5237 sayılı TCK’nun “*Kamu görevinin terki veya yapılmaması*” başlıklı m.260’da şöyle bir ayırım yapılmaktadır:

“(1) Hukuka aykırı olarak ve toplu biçimde görevlerini terk eden, görevlerine gelmeyen, görevlerini geçici de olsa kısmen veya tamamen yapmayan veya yavaşlatan kamu görevlilerinin her biri hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir. Kamu görevlisi sayısının üçten fazla olmaması hâlinde cezaya hükmolunmaz.

(2) Kamu görevlilerinin meslekî ve sosyal hakları ile ilgili olarak, hizmeti aksatmayacak biçimde, geçici ve kısa süreli iş bırakmaları veya yavaşlatmaları hâlinde, verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza da verilmeyebilir.” (Sulh Ceza)

²⁹ TSGLK m.73’ün bütünüün iptali söz konusu olabilirdi; ancak, sanık eylemleri yalnızca kanun dışı greve katılma olup, hükmün ilk iki fıkrası olaya uygulanmadığı için, maddenin tümünün iptali cihetine gidilmemiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun itiraz yoluyla mahkemelerce gönderilen işleri düzenleyen m.28

dikkate almış görünmektedir. Yüksek yargı organımız yapılan eylemi Anayasada yasaklanan “siyasî grev” kapsamına almamak suretiyle, birçok yabancı hukukta gözlenen gelişmelere uygun bir ayırım yapmış, yeni ve daha dar bir “siyasî grev” yorumu getirmiştir. Böylece, eyleme katılanları yakından ilgilendiren meslekî, ekonomik ve sosyal talepler hâlinde eylemin salt siyasî grevlerle bir tutulmaması ve uluslararası gelişmelere uygun olarak bu tür meslekî ağırlıklı eylemlere daha müsaade edici bir düzenleme getirilmesi gerekecektir. Her ne kadar olayda kararlara tesir amaçlı grev varsa da, Anayasa Mahkemesi, eylemin konu ve amacına göre cezada ayırım yapılmasını gerekli görmektedir.

III. Fransız hukuku örneği ve Uluslararası Çalışma Örgütü organlarındaki anlayış

A. Fransız hukukunda siyasî grev

Fransız iş hukukunun, sosyal alanda en ileri sistemler arasında yer aldığı söylenebilir. Bu ülke mevzuatında özel sektör grevlerinin koşullarına ilişkin bir düzenleme yer almamaktadır. Grev hakkının kapsam ve sınırları yargı kararlarıyla tedricen biçimlenmiştir. Günümüzdeki eğilimler, siyasî grev açısından ise şöyledir:

a) *Taleplerin mevcudiyeti*: Bir kere, Fransız mahkemelerinin istikrarlı yaklaşımına göre, her grevde bazı taleplerin bulunması aranmaktadır: Başka bir deyişle, çalışmamayı haklı kılan bir başka etken bulunmadığı takdirde, herhangi bir meslekî talebe dayanmaksızın işin bırakılması “disipline aykırı hareket” sayılır. Bununla birlikte, işletmede çalışan işçi topluluğunu ilgilendirip meslekî alanda bir protesto veya endişeyi ortaya koyan işi bırakmalara cevaz verilmektedir ³⁰. Örneğin, işletmenin yönetim hatalarına, işçi çıkarmalarına ³¹, işyerindeki kötü iş ortamına karşı protesto grevleri ³², “meslekî” amaçlı grevler olarak kabul edilmektedir.

b) *Taleplerin niteliği*: Doktrinde işaret edildiği üzere, grev hakkı meslekî çıkarların korunmasına yönelik bir araç olarak tanındığından, salt siyasî görüşler öne sürmek için greve başvurulması, amaçtan sapmayı ifade eder ve bu konuda esasen muhatap olmayacak işverene haksız bir zarar verilmiş olur ³³. Nitekim söz konusu

---

uyanınca, bir davaya bakmakta olan mahkeme, “*O dava sebebiyle uygulanacak bir kanunun (...)* hükümlerini Anayasaya aykırı görürse”, sadece bu kuralların iptali cihetine gidebilir.

³⁰ Cass. Soc. 27.2.1974, Bull. Civ. V, s.130, No.140.

³¹ Cass. Soc. 22.11.1995, RJS 1/96, No.61. Ekonomik nedenle işçi çıkarma hazırlıklarına tepki olarak yapılan grev “işletme personelini toplu olarak ilgilendiren, istihdamın korunmasına yönelik bir meslekî talebin” ifadesi olarak kabul edilmiştir. Böyle bir tedbirin getireceği sonuçlar hakkındaki tepkiler de benzer niteliktedir: Cass. Soc. 12.4.1995, D. Trav, 1995, No.5, s.15, par.222, 2.

³² Cass. Soc. 4.4.1990, Action Juridique, 1990, No.85, s.21.

³³ Bernard TEYSSİÉ, *Droit du travail, Relations collectives*, 5è éd. Paris 2007, s.568-569, No.992.

nispeten kısıtlayıcı yaklaşımın hâkim olduğu 1950'li yıllarda, siyasî amacın ağır bastığı her grev hukuka aykırı sayılmaktaydı³⁴.

Oysa uygulamaya bakıldığında birçok eylemin karma nitelikte olduğu görülür. Bu açıdan siyasî grev-meslekî grev ayrımını yapmak zordur. Fransız temyiz mahkemesi “karma grevlere” ilke olarak cevaz vermektedir. Ancak, esas talepleri teşkil eden siyasî taleplerin yanında, birtakım meslekî talepler sırf göstermelik olarak öne sürüldüğünde durum farklı değerlendirilmektedir³⁵. Grevin siyasal boyutunun ağır basması hâlinde eylem hukuka aykırı sayılmaktadır³⁶.

c) *Taleplerin muhatapı*: Bunların yanında, öne sürülen taleplerin meslekî nitelik taşımasına karşın işverenin bu taleplere yanıt getirme olanağının fiilen bulunmadığı hâllerde greve cevaz vermeyen bir içtihat da mevcuttur. Örneğin, geçmişte Air France ve Air Inter şirketlerinin belli bir uçak tipinin (Airbus A 320) alım ve kullanımına karşı protesto eyleminde, talepler havacılık şirketlerinin yetkileri dışında kalıp esasen Bakanlık kararına dayandığından, yapılan grev hukuka aykırı sayılmıştır³⁷.

Kısaca ifade edilirse, işletmenin, öne sürülen taleplere yanıt getirecek hukukî ehliyet ve imkâna sahip olması gerekmektedir³⁸.

d) *Yargıcın konumu*: Önemle belirtmeliyiz ki, yargıcın “taleplerin haklılığını” değerlendirme yetkisi söz konusu değildir. Yargıç, tarafların yerine geçerek, eylemin isabetliliği hakkında veya teknolojik, ekonomik ve malî sorunlar hakkında ne denetim ne de bir çözümü dayatma yetkisine sahiptir³⁹. Genel olarak hakkın kötüye kullanılması hâlleri dışında, mahkemeler işçilerin yerine geçip taleplerin haklılığı ve isabetini değerlendirmek suretiyle anayasal grev hakkına müdahale edemezler⁴⁰.

e) *Dayanışma grevleri*: Dayanışma grevleri arasında Fransız mahkemeleri ikili bir ayırım yapmaktadır: işletmede çalışan bir kısım işçilere destek verme amaçlı “iç

³⁴ Bkz. SİNAY, s.177 vd., öz. No.82 bis, s.187-190, No. 85-86.

³⁵ Cass. Soc. 4.5.1956, D 1956, 457.

³⁶ Cass. Soc. 10.3.1961, D.Soc. 1961, 363, obs. Savatier; Cass. Soc. 29.5.1979, D 1980, Inf. Rap., obs. Ph. Langlois: Fransız temyiz mahkemesi, öne sürülen taleplerin temelde meslekî karakterde olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte, siyasî nedenlere nazaran ikinci plânda kalmakla birlikte, birtakım meslekî taleplerin de açık ve net bir şekilde sunulması hâlinde grev hukuka uygun sayılmıştır: Cass. Crim. 23.10.1969, D 1970, 128, n. H. Sinay; Cass. Crim. 12.1.1971, D 1971, 129.

³⁷ Cass. Ass. Plén. 4.7.1986, D 1986, 477, concl. Bouyssic, n. J.-E. Ray; JCP G 1986, II, 20694, E.II, 14796, n. B. Teyssié; D.Soc. 1986, 765, concl. R. Bouyssic, obs. Lyon-Caen.

³⁸ Aix-en-Provence, 21.3.2006, JCP 2006, 1821, n.Darmaisin; D.Soc. 2006, 888, obs. Dockès; D.Ouv. 2006, 430, obs. E. Millard.

³⁹ Paris 27.1.1988 (2 karar), JCP G 1988 II 20978; E.II, 15140, n. B. Teyssié; D.Soc 1988, 246, obs. J.-E. Ray; D 1988, n. J.-C. Javillier.

⁴⁰ Cass. Soc. 19.10.1994, RJS 12/94, No.1413; Cass. Soc. 2.6.1992, D.Soc 1992, 700, concl. Ph. Waquet, n. J.-E. Ray.

dayanışma grevleri”nin yanında, “dış dayanışma grevleri”, yani bir başka işletmedeki eylemi destekleyici grevler söz konusudur. Hukuka uygunluk bakımından, bizzat desteklenen hareketin yasallığı veya meşruluğu ile bağlantı kurulur. Böylece, yasa dışı bir eylemi destekleyen dayanışma grevleri hukuka aykırıdır. Esas uyuşmazlık yasal olduğunda ise öne sürülen taleplerin bizzat dayanışma grevine girişen işçileri de ilgilendirmesi koşulu aranmaktadır ⁴¹.

Böylece, genel olarak, Fransız hukukunda salt (yani dar anlamda) siyasi grevin korunmadığı; ancak, bu kavram dar bir şekilde anlaşılarak meslekî taleplerin yer aldığı devlete yönelik grevlerin hukuken korunduğu açıktır. Eylemin meşruluğu bakımından başvuru temel kıstas, işçilerin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını ilgilendiren somut taleplerin varlığıdır. Hukukumuzdan farklı olarak, grevlerin herhangi bir toplu iş sözleşmesi süreci içinde yer almaları koşulu ise aranmamaktadır.

B. Uluslararası Çalışma Örgütü denetim organlarının yorumu

a) *Genel olarak*: Uluslararası Çalışma Örgütü çerçevesinde hiçbir uluslararası çalışma sözleşmesinin greve hasredilmemiş olması dikkat çekicidir. Ancak, grev hakkı UÇÖ normları arasında kabul edilerek, özellikle 87 sayılı *Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesi* (1948) temel referansı teşkil etmektedir. 87 sayılı Sözleşmede açıkça yer verilmemekle birlikte, bu Sözleşme grev hakkının temel bir dayanağını oluşturur. Bunun için özellikle Sözleşmenin 3. maddesindeki, sendikaların “...yönetim ve etkinliklerini düzenleme, eylem programını oluşturma” hakları (1. fıkra) ile 2. fıkradaki “kamu otoritelerinin bu hakkı engelleyecek her türlü müdahaleden kaçınmaları” hükümlerine başvurularak, grev hakkı da bu bağlamda Sözleşme kapsamında kabul edilmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütünün denetim organları Uzmanlar Komisyonu ile Sendika Özgürlüğü Komitesi tedricen köklü bir içtihat oluşturmuşlardır. Böylece grev hakkı, çalışanların temel hakları arasında yer almaktadır. Bu hak da, işçilerin ekonomik çıkarlarının korunmasına yönelik bir yoldur ⁴².

b) *İşçilerin ekonomik ve sosyal haklarını ilgilendiren grevlere cevap verilmesi*: Sendika Özgürlüğü Komitesine göre, işçiler kendilerini doğrudan etkileyecek ekonomik ve sosyal politika tedbirleri hakkında görüşlerini desteklemek üzere greve başvurabilirler⁴³. Özellikle istihdam, sosyal koruma ve yaşam koşulları, işçi topluluğunu doğrudan ilgilendiren konulardır. Sendika Özgürlüğü Komitesinin genel görüşüne göre, grev, salt işçilerin ve sendikanın bizzat tarafı olduğu toplu iş

⁴¹ TEYSSİÉ, s.572, No.1002-1004 ve zikredilen nispeten eski kararlar, öz.: Cass. Crim. 12.1.1971, D.Soc. 1971, 547, obs. J. Savatier; Cass. Crim. 23.10.1969, D 1970, 129, n. H. Sinay; Cass. Soc. 30.3.1971, JCP G 1971, II, 16883, n. H. Groutel; Cass. Soc. 4.5.1966, Bul. Civ IV, s.347, No.411.

⁴² Recueil 1985, par. 364.

⁴³ Rapor No. 295, Olay No. 1793, par. 603.

uyuşmazlıkları çerçevesiyle sınırlı tutulamaz⁴⁴. Özellikle hükümetin ekonomik ve sosyal politikasına karşı protesto grevlerine cevaz verilmelidir⁴⁵. Bu kapsamda, hükümetin ekonomik politikasının sosyal sonuçlarını protesto amaçlı ulusal düzeyde yapılan grevlere yasak konulması, sendika özgürlüğünün ağır ihlâlini teşkil eder⁴⁶. Daha spesifik olarak, örneğin, asgarî ücretin artırılması, yürürlükteki toplu iş sözleşmelerine uyulması ve özellikle fiyat artışı ve işsizliğe yönelik ekonomik politika değişikliği talepleriyle girişilen 24 saatlik bir grev hukuka uygun kabul edilmelidir. Bu tür genel grevler, işçi örgütlerine tanınması gereken normal eylem biçimleridir⁴⁷.

Nihayet, devletin veya hükümetin “büyük işveren” sıfatıyla, meslekî ilişkileri ilgilendiren konularda aldığı tedbirler de greve yol açabilir. Örneğin, sendikal hakları sınırlayıcı bir tedbirin de söz konusu edildiği bir toplu uyuşmazlık grev hakkı kapsamına girmektedir⁴⁸.

Böylece, Sendika Özgürlüğü Komitesine göre, grev hakkını salt belirli bir toplu iş sözleşmesinin yapılmasına yönelik uyuşmazlıklarla sınırlı tutmak doğru olmaz. Yeri geldikçe işçiler ve örgütleri daha geniş bir çerçevede üyelerin çıkarlarını ilgilendiren ekonomik ve sosyal konularda hoşnutsuzluklarını grev yoluyla ifade edebilmelidir⁴⁹.

c) *Dar anlamda siyasi grev ve hak grevleri hakkında farklı yaklaşım*. Buna karşılık, salt (dar anlamda) siyasi karakterli grevler sendika özgürlüğü ilkeleri kapsamında yer almamaktadır. Bu bağlamda örneğin sistemli olarak herhangi bir görüşme yapılmadan çok önceden grev kararları alınması hâlleri sendika özgürlüğü koruması dışındadır⁵⁰.

Ayrıca, bir yasa metninin yorumundan doğan hak uyuşmazlığının uygun çözüm yeri yetkili mahkemeler olacağı için, bu durumlarda grevlerin (yani hak grevinin) yasaklanması sendikal özgürlükle herhangi bir çelişki oluşturmamaktadır⁵¹.

Dayanışma grevlerinin de, genel bir yasağa tâbi tutulmaması gerekir. Destek verilen ana grev hukuka aykırı olmamak kaydıyla, dayanışma eylemlerine cevaz verilmelidir⁵².

---

⁴⁴ Bkz. *La liberté syndicale*, 1996, 4.éd, BIT – Genève, s.109-111; ayrıca bkz. Bernard GERNIGON -Alberto ODERO – Horacio GUIDO, Les principes de l’OIT sur le droit de grève, *Revue Internationale du Travail*, Vol.137, 1998, No.4, Genève.

⁴⁵ Rapor No.238, Olay No.1309, par. 360; Rapor No.241, Olay No.1309, par.800; Rapor No.260, Olay No.997 ve 1029, par. 39; Rapor No.277, Olay No.1549, par.445.

⁴⁶ Rapor No.279, Olay No.1562, par.518 a.

⁴⁷ Rapor No.248, Olay No.1381, par.412-413.

⁴⁸ Recueil 1985, par. 373.

⁴⁹ Recueil 1985, par.388 ve Rapor No.292, Olay No.1698, par.741 m.

⁵⁰ Recueil 1985, par.372.

⁵¹ Recueil 1985, par.374.

⁵² Rapor No.248, Olay No.1381, par.417; Rapor No.277, Olay No.1549, par.445.

Görüldüğü üzere Uluslararası Çalışma Örgütü organları siyasî grev kavramında temel bir ayırım yapmaktadır: İşçilerin ortak ekonomik ve sosyal çıkarlarını ilgilendiren grevler, siyasal iktidara yönelse ve herhangi bir toplu pazarlık süreci içinde yer almasalar da, hukuken cevaz verilecek, sendika özgürlüğünün vazgeçilmez yönleridir. Buna karşılık grevin amacı çalışanların ekonomik ve sosyal çıkarlarına yabancıysa veya nitelik yönünden yargı işlevini gerektiren bir hak uyumsuzluğu söz konusuysa, grevin kısıtlanması caizdir.

Böylece kamusal (siyasal) organların muhatap alınması önem taşımayıp, talebin niteliği esas alınır. Grev, çalışanların ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilmesinin en etkili araçlarından biridir. Muhatabın devlet olması yönünden bir kısıtlama olmamalıdır. “Siyasî grev” kavramı dar anlamıyla anlaşılabilir, sözünü ettiğimiz meslekî çıkarları destekleyen grevler siyasî grev değil, meslekî grev sayılma eğilimindedir.

Sonuç:

“Siyasî grev” kavramının çağdaş iş hukukunda dar anlamda ele alındığı ve işçilerin ekonomik ve sosyal taleplerini destekleyici barışçı grev hareketlerinin uluslararası organlarca korunduğu bu şekilde saptandıktan sonra; hukukumuzdaki durumu yeniden değerlendirmek gerekmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, nispeten yeni bir kararında ayırım yapma yoluna giderek, siyasî grev kavramına ve buna bağlı yaptırımlara bazı nüanslar getirmiştir.

Bu itibarla, uluslararası gelişmeler yanında Anayasa Mahkemesi kararını da dikkate alarak, TSGLK’da yapılacak değişiklikler arasında 73. maddenin de yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır. Böylece, kararlara tesir amacıyla yapılan kanun dışı grevlerde işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarına ilişkin taleplerin ağır basması hâlinde bu eylemler yeni 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m.260 hükmünde olduğu gibi, salt (dar anlamda) siyasal grevlerden ayrılarak, farklı, daha hafif sonuçlara bağlanabilir.

KAYNAKLAR

AYDEMİR, Murteza: *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Grev Hakkı ve Lokavın Sınırları*, Selüloz-İş Sendikası Yayını, İstanbul 2001.

BALCI, Şebnem Gökçeoğlu: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin “Satılmış ve Diğerleri/Türkiye” Kararı, *Çalışma ve Toplum*, 2008/2, S.17, s.219 vd.

GERNİGON, Bernard – ODERO, Alberto – GUIDO, Horacio: Les principes de l’OIT sur le droit de grève, *Revue Internationale du Travail*, Vol.137, 1998, No.4.

GÜLMEZ; Mesut: Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkının Uluslararası İlkeleri ve Türkiye, *İnsan Hakları Yılığ*, C.9, 1987.

GÜZEL, Şeyhmus: *Türkiye’de İşçi Hareketi, 1908-1984*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1996.

İŞIKLI, Alpaslan: *Sendikacılık ve Siyaset*, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990.

MAKAL, Ahmet: *Grev, Kuramlar ve Uluslararası Farklılıklar*, V Yayınları, Ankara 1987.

MAKAL, Ahmet: *Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri: 1850-1920*, İmge Kitabevi, Ankara 1997.

MAKAL, Ahmet: *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963*, İmge Kitabevi, Ankara 2002.

NARMANLIOĞLU, Ünal: *Grev*, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1990.

OGUZMAN, Kemal: *Hukukî Yönden İşçi-İşveren İlişkileri*, C.1, 4. Bası, İstanbul 1986.

REİSOĞLU, Seza: *Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokav Kanunu Şerhi*, Gen. 2. Baskı, Ankara 1975, s.517.

REİSOĞLU, Seza: *2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokav Kanunu Şerhi*, Ankara 1986.

SİNAY, Hélène: *La grève, Traité de Droit du Travail*, Tome 6, Paris 1966.

SUR, Melda: *Grev Kavramı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 1987.

TEYSSİÉ, Bernard: *Droit du travail, Relations collectives*, 5è éd., Paris 2007.

TUNCAY, Can: *Politik Amaçlı Kanun Dışı Grev*, İHU TSGLK m.17, No.4